

Ri nga vhulunga hani maḓi

Zwa u fulufhedzea ha ndisedzo ya maḓi nga mimasipala a tshi ya miḓini kha shango loṭhe la Afrika Tshipembe, zwi tou vha henefha kha 68% fhedzi naho ho vha na ndingedzo dzo fhambanaho dze dza itwa nga vha Muhasho wa zwa Maḓi na Vhuthathazwitzhili dza u lingedza u fhelisa zwa u salela murahu kha ndisedzo ya maḓi zwe zwa dzulela u vha hone u bva miṅwahani yo fhelaho.

Mufarisaminista wa Muhasho wa zwa Maḓi na Vhuthathazwitzhili Vho David Mahlobo, vha ri hezwi zwi khou vhangwa nga mulandu wa themamveledziso ine yo no vha ya kale, u shayea ha maitele a kushumele kwavhuḓi na ndondolo ya zwikimu zwa maḓi khathihi na u sa vha hone ha ṭhanganelano yavhuḓi vhukati ha mbekanyamushomo dza zwa dzinṅdu na thanдела dza mveledziso ya themamveledziso dzine dza vha hone zwazwino.

“Zwi a vhilaedza vhukuma u vhona uri ndisedzo ya maḓi i fulufhedzeaho i khou vhoneala i tshi khou tsela fhasi,” vha ralo.

Sa izwi li shango li re na ṭhahalelo ya maḓi, Afrika

Tshipembe li kha mutevhe wa mashango a 30 ane a shaya mvula lifhasini. Vhonzhi ha maḓi a lino shango a bva kha mvula, fhedzi nga mulandu wa mbalotshikati ya mvula yo rekhodiwaho ine ya vha fhasi ha 40% musii tshi vhambedzwa na ya mbalotshikati ya lifhasi nga ṅwaha, shango ili kanzhi li dzulela u kwamea nga gomelelo.

Fhedziha, muhasho u na ngeletshedzo dza u vha thusa u vhulunga maḓi.

U vhulunga maḓi hayani havho kana binduni

- Kha vha vale bommbi ya maḓi musii vhe kati na u ṭamba khofheni, u ṭamba maṅo kana u ḓivheula.
- U ṭamba nga shawara lwa tshifhinga tsha minetse miṭanu nga ḓuvha madzuloni a u ṭambela bavuni, zwi nga shumisa maḓi maṭuku kararu musii a tshi vhambedzwa na ayo ane a nga shumiswa musii u tshi ṭambela bavuni, zwine hezwi zwa ḓo vhulunga maḓi a swikaho lithara dza 400 nga vhege.
- U ṭamba nga shawara zwi

nga shumisa maḓi a lingenanaho lithara dza 20 nga minete muthihi, ngeno u ṭambela bavuni zwi tshi nga shumisa lithara dza vhukati ha 80 na 150 dza maḓi nga luthihi. Arali vha tshi takalela u ṭambela bavuni, vha songo vulela maḓi a ḓadza bavu loṭhe.

- Kha vha litshe u sokou gwedzha thoiletethe zwi songo tea. Kha vha laṭele thishu, zwikhokhonono na maṅwe mathukhwi fhethu ha u laṭela hone mathukhwi, hu si ngomu thoiletethe. Tshifhinga tshoṭhe musii vha tshi gwedzha thoiletethe hu shuma maḓi a liganaho lithara dza 12.
- Kha vha lugise thoiletethe ine ya khou bvuda ngauri i nga fhedza nga u fhaladza maḓi a liganaho lithara dza 100 000 nga ṅwaha muthihi.
- Kha vha shumise “maḓi a mashika” – maḓi o no shumaho u bva kha mabavu, mitshini ya u kuvha na zwiṅwe zwiko zwo tsireldzeaho u gwedzha thoiletethe yavho.
- Vha songo ḓadzesa kana u

dzulela u shandukisa maḓi a bambelo javho.

- Geḓela dza u vhilisa maḓi dzi songo tou ḓadzwa lwo kalulaho, dzi tea fhedzi u tou shelwa maḓi o liganaho zwenezwo zwine vha khou ṭoda u a shumisela zwone. Hezwi zwi ḓo fhungudza hafhu na mbadelo dzavho dza muḓagisi.
- Kha vha shumise bakethe, hu si phaiphi musii vha tshi tanzwa moḓoro wavho. Arali vha tshi khou tou kombetshedzea u shumisa phaiphi, kha vha i shumise vho ambadza tshifafadzeli tshine vha nga kona u tshi vala zwenezwo musii vhe kati na u fafadzela moḓoro wavho. Zwa u shumisa phaiphi ya ngadeni zwi nga fhedza nga u fhaladza maḓi manzhi a liganaho lithara dza 30 nga minete muthihi.
- Vhafuwivhalimi vha tea u vhona uri vha khou vhea mishonga yavho i re khombo ya u vhulaha zwikhokhonono kule na zwiko zwa maḓi khathihi na milambo.
- Vhathu vhane vha dzula vhuponi ha mahayani vha

tea u vha na ṭhogomelo uri vha sa shumise milambo kana khunzikhunzi dza milambo sa thoiletethe.

Nga ngomu ngadeni

- Kha vha dzulele u sheledza zwimedzwa zwavho musii hu tshe nga matsheloni kana nga madekwana, musii thempharetsha dzi fhasi.
- Tshifhinga tshoṭhe musii vha tshi vhilisa makumba, kha vha vhulunge maḓi ayo u itela uri vha ḓo a shumisa kha zwimedzwa zwavho zwa henefho hayani musii o no fhola. Zwi ḓo wana pfushi dzi bvaho kha makashe a makumba.
- Maḓi a bvaho kha ṭhanga dza nṅdu na one a nga vhu-lungwa kha mathannga u itela u sheledza ngao ngade dzavho.
- Kha vha shumise “maḓi a mashika” -- maḓi o shumaho u bva kha mabavu, mitshini ya u kuvha khathihi na zwiṅwe zwiko zwo tsireldzeaho kha u sheledza ngade yavho. **U**

*U wana mafhungo nga vhuḓalo, kha vha dalele
www.dws.gov.za*